

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Кваліфікаційна робота
з теми: **«ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА
ПОЗНАЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ В НІМЕЦЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)»**

Виконавець: здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти групи Nim1-M23
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література
(німецька)
за освітньою-професійною програмою «Середня
освіта (Німецька мова і зарубіжна література)»
Райхель Віталій Миколайович

Керівник:
Боднарчук Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри німецької мови

Рецензент:
Трофименко А.О., кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри іноземних мов

Кам'янець-Подільський

2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЛІНГВІСТИЦІ.....	7
1.1 Фразеологізм як одиниця структурного рівня мови.....	7
1.2 Екстра- та інтралінгвістичні чинники формування фразеологічних макро- та мікросистем у різномовному аспекті.....	17
1.3 Психологічні засади дослідження та структура системи мікросистеми фразеологічних одиниць «Риси характеру людини» в німецькій та українській мовах.....	21
РОЗДІЛ 2 ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	27
2.1 Порівняльна характеристика тематичної групи фразеологічних одиниць «Риси характеру людини за ставленням до справи» у німецькій та українській мовах.....	27
2.2 Порівняльна характеристика тематичної групи фразеологічних одиниць «Риси характеру людини за ставленням до справи» у німецькій та українській мовах.....	39
2.3 Порівняльна характеристика тематичної групи фразеологічних одиниць «Риси характеру людини за ставленням до справи» у німецькій та українській мовах.....	54
РОЗДІЛ 3 ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	70
3.1 Роль фразеології у формуванні іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках німецької мови.....	70
3.2 Аналіз результатів пробного навчання.....	73
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

На сучасному етапі у лінгвістичній науці спостерігаються дві тенденції: з однієї стороною мовознавці приділяють значну увагу опису окремих мов, вказуючи їх особливості, а з іншої – все більше наукових праць присвячені порівняльному аналізу мовних універсалій на всіх рівнях споріднених і неспоріднених мов.

Людина як суб'єкт пізнання цікавить не лише психологів чи інших науковців, але і мовознавців, які проявляють інтерес до широкого кола проблем, що розв'язуються на матеріалі генетично споріднених і неспоріднених мов: антропоцентризм фразеологічної семантики (Б.М. Ажнюк, О.В. Забуранна, Н.В. Щербакова та ін.) [2; 3; 18; 52], когнітивні структури мислення та пізнання довкілля (І.О. Голубовська) [13; 14], взаємодія фразеотвірних компонентів у процесі утворення узагальнено-образної семантики (Б.М. Ажнюк, М.Ф. Алефіренко, В.М. Білоноженко та ін.) [2; 3; 4; 9], мовні механізми виникнення емотивності фразеологічних одиниць, її зв'язки з іншими компонентами фразеологічного значення (М.В. Гамзюк) [11], національно-культурна специфіка семантики фразеологічних одиниць (Б.М. Ажнюк, Н.Ф. Грозан, О.П. Левченко, О.В. Тищенко, В.Д. Ужченко та ін.) [2; 3; 15; 23; 44; 48; 49] тощо.

Високу значущість рис характеру людини зумовлює частотність фіксації у фразеології української, німецької та інших мов, що відзначають дослідники М.М. Літвінова, досліджуючи семантичні властивості фразеологічних одиниць зі значенням рис характеру людини на матеріалі німецької мови [24], О.І. Потапова [34], Л.О. Ніжегородцева-Кириченко [28] та І.Є. Колесникова [20] на матеріалі англійської мови, О.О. Павлюк [32] – французької мови.

Актуальність дослідження зумовлюється спрямованістю мовознавчих праць на інтеграцію зіставного й ідеографічного підходів до вивчення фразеологічних мікросистем в українській та німецькій мовах, що дозволяє з'ясувати універсальні закономірності та національно-специфічні розбіжності їхнього творення та функціонування, а також в плані орієнтації сучасних

антропоцентричних і лінгвокультурологічних студій на зіставне вивчення функціонування фразеологізмів у неспоріднених мовах, зокрема слов'янській та германській, яке пов'язується з високою значущістю рис характеру людини в межах культурної, ціннісної парадигми соціуму.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибір напряму дослідження зумовила тема «Формування професійної компетентності вчителя іноземних мов» (державний реєстраційний номер 0102U102986), яка виконується в межах плану науково-дослідної роботи кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка).

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці німецької та української мов.

Предмет дослідження – порівняльна характеристика фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини у німецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугували фразеологічні словники німецької та української мов, а також двомовні фразеологічні словники.

Мета роботи – проаналізувати та порівняти функціонування фразеологізмів на позначення рис характеру людини в німецькій та українській мовах

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) розглянути трактування поняття «фразеологізм» у науковій літературі;
- 2) виявити основні тематичні групи фразеологічних одиниць із значенням «Риси характеру людини» у німецькій та українській мовах;
- 3) охарактеризувати тематичні групи фразеологічних одиниць «Риси характеру людини за ставленням до справи», «Риси характеру людини в межах концепції *я – інший*», «Риси характеру людини в межах концептів *сам-себе*»;
- 4) окреслити можливості вивчення фразеологічних одиниць на уроках німецької мови у закладах загальної середньої освіти.

Для досягнення поставленої мети застосовано такі **методи дослідження**: зіставний метод – для виявлення спільних і відмінних рис у структурі фразеологічних груп та їх семантичного наповнення; метод компонентного аналізу – для визначення своєрідності компонентів значення фразеологічних

одиниць; метод кількісного аналізу – для визначення кількісного наповнення розгляданих фразеологічних мікросистем.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів магістерського дослідження у лекційних курсах та на практичних заняттях із лексикології та стилістики німецької мови, окремі аспекти роботи з фразеологічними одиницями можна використовувати на лекційних, практичних та лабораторних заняттях з методики навчання німецької мови у закладах загальної середньої освіти, під час проходження виробничої педагогічної практики, а також у майбутній професійній діяльності.

Апробація роботи. Основні положення магістерського дослідження обговорювалися на трьох наукових та науково-практичних конференціях: науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2023-2024 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський, 9-10 квітня 2024 р.), VI Всеукраїнській науковій конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 11 квітня 2024 року), XIII Регіональній науково-практичній конференції «Методика навчання філологічних дисциплін у закладах загальної середньої та вищої освіти» (м. Кам'янець-Подільський, 10 грудня 2024 року); та на засіданні круглого столу «Сучасні технології навчання німецької мови у старших класах закладів загальної середньої освіти: теоретико-прикладний аспект» (м. Кам'янець-Подільський, 5 листопада 2024 року)

Публікації: Результати дослідження висвітлені у:

- **Боднарчук Т.В., Райхель В.М.** Функціонування фразеологічних одиниць із значенням «працелюбство / ледарство» у німецькій та українській мовах. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи*: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 11 квітня 2024 р. / редкол. Т.В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. С. 17-19.

- **Боднарчук Т.В., Райхель В.М.** Вивчення фразеологізмів на уроках німецької мови у старших класах ЗЗСО (аналіз результатів пробного навчання). *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України* : матеріали XIII Регіональної науково-практичної конференції, 10 грудня 2024 року, м. Кам'янець-Подільський [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. С.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, де визначені актуальність, мета, завдання, об'єкт і предмет, методи та практичне значення дослідження; з трьох розділів та загальних висновків, списку використаних джерел (73 найменування). Обсяг роботи – 91 сторінка, основний зміст викладено на 84 сторінках. Матеріали дослідження узагальнюються за допомогою 11 рисунків.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження проаналізовано та зроблено порівняльний аналіз функціонування фразеологізмів на позначення рис характеру людини в німецькій та українській мовах, що і було метою нашого дослідження.

Щодо першого завдання дослідження – розглянути трактування поняття «фразеологізм» у науковій літературі, виявлено, що у лінгвістиці відомо понад два десятки трактування поняття «фразеологічна одиниця», у кожному з яких науковці намагаються якнайповніше охарактеризувати та представити фразеологізм серед інших мовних одиниць. Розроблено низку критеріїв визначення фразеологічних одиниць, створено класифікаційні схеми їх розподілу, проведено дослідження структурно-семантичних властивостей фразеологізмів та їх функціонування у мові.

Більшість науковців вважають, що фразеологічна одиниця починається там, де закінчується смислова самостійність складових її частин, тобто це стійкі словосполучення або вирази, що сприймаються як одне ціле, як єдиний вислів, як мовний зворот, неподільний на окремі частини без втрати значення.

У нашому дослідженні ми керувалися визначенням фразеологічної одиниці, подане в енциклопедії «Українська мова», а саме: «Фразеологізм, фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, фразема – нарізнооформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотвірній взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів».

Друге завдання нашого дослідження було виявити основні тематичні групи фразеологічних одиниць із значенням «Риси характеру людини» у німецькій та українській мовах.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що фразеологічний склад української та німецької мов (як і інших мов) неоднаково розподілений за предметно-поняттєвими зонами, які характеризують різні сфери Всесвіту. Проте цікавим є той факт, що дослідники відзначають антропоцентричний характер

макросистеми «Людина», оскільки значна частина фразеологізмів характеризує людину, її особливості, її поведінку, адже фактично всі прояви життя людини, її народження і смерть, особливості характеру, розумової діяльності, віку, зовнішності, професійні якості тощо – все це знаходить своєрідне відображення у фразеологічних системах будь-якої мови.

Проблема характеру та його суті хвилювала філософів і психологів усіх епох. Проте і зараз залишаються дискусійними такі фундаментальні питання, як місце характеру в психологічній структурі особистості, структура характеру. Асихологи вважають, що характер являє собою цілісне утворення, єдність психологічних властивостей особистості. Але якщо розглянути ту ж саму «властивість» характеру як працелюбність, яку людина систематично проявляє в певних умовах діяльності і ставлення до справи, до інших, до себе, то при постійній її активізації вона закріплюється і переходить у стійкіше утворення – рису характеру. Характер кожної людини має такі риси, як її ставлення до себе, до інших людей, а також до справи, яку вона робить. Проте наукові дослідження відзначають певну умовність такої класифікації. Скажімо, людина може проявити байдужість не тільки при виконанні певної роботи, а й у ставленні до товаришів, до рідних, і навіть до себе. Цей факт наочно підтверджує важливу властивість досліджуваного тематичного поля фразеологічних одиниць «Риси характеру людини» – взаємозв'язок і взаємопроникність. У своєму дослідженні, ми опираємося на класифікацію, запропоновану І.Є Колесніковою, яка розглядає фразеологічні одиниці англійської та української мови на позначення рис характеру людини як три тематичні групи: за ставленням до справи, у межах концепції *я – інший* та у межах концептів *сам – себе*.

У межах кожної тематичної групи ми виділяли семантичні групи та синонімічні ряди.

Охарактеризувати тематичні групи фразеологічних одиниць «Риси характеру людини за ставленням до справи», «Риси характеру людини в межах концепції *я – інший*», «Риси характеру людини в межах концептів *сам-себе*» - було третім завданням нашого дослідження.

Тематична група «Риси характеру людини за ставленням до справи» об'єднує 9 семантичних груп («Працелюбність», «Ледарство», «Наполегливість», «Впертість», «Цілеспрямованість», «Стійкість», «Легковажність», «Кар'єризм» та «Акуратність, пунктуальність»). Семантичні групи «Працелюбство» і «Ледарство» у своєму дослідженні ми розглядали у протиставленні.

У дослідженні виявлено в німецькій мові 62 фразеологічні одиниці на позначення працелюбства, 45 – ледарства та неробства і 32 одиниці, де ці властивості протиставлені. По 18 фразеологічних одиниць виявлено на позначення наполегливості та впертості, 15 – стійкості, по 14 – цілеспрямованості та легковажності. Кар'єризм у характері людини описують 5 фразеологізмів німецької мови та 3 фразеологічні одиниці позначають акуратність та пунктуальність, що здається трохи дивним, зважаючи на менталітет німецького народу.

Тематична група фразеологічних одиниць «Риси характеру людини в межах концепції *я – інший*» в українській та німецькій мовах містить 11 семантичних груп: «Потайність», «Товариськість», «Жорстокість», «Надокучливість», «Улесливість», «Підлість», «Нахабство, аморальність», «Лицемірство», «Покірність», «Зазнайство, пихатість» та «Байдужість».

У ході дослідження виявлено 32 фразеологічні одиниці на позначення товариської людини, 30 – улесливості, 25 – зазнайства і пихатості, 23 – нахабства, 20 – лицемірства, 15 – покірності, 12 – байдужості, 11 – надокучливості, 10 – потайності, 9 – підлості та 7 – жорстокості. Як виявилось, у тематичній групі фразеологічних одиниць «Риси характеру людини в межах концепції *я – інший*» німецької мови виявлено більше фразеологічних одиниць на позначення негативних рис характеру людини.

Тематична група фразеологічних одиниць «Риси характеру людини в межах концептів *сам – себе*» в українській та німецькій мовах містить 11 семантичних груп: «Рішучість, сміливість», «Несміливість, сором'язливість», «Боягузтво», «Обережність», «Схильність до ризику», «Брехливість, схильність до поширення

пліток», «Хвалькуватість», «Манірність», «Жадібність», «Хитрість», «Злість та лайливість».

У результаті аналізу фразеологічних одиниць німецької мови із значенням «Риси характеру людини в межах концептів *сам – себе*» виявлено найбільшу кількість фразеологізмів на позначення злої та лайливої особи – 40. На позначення жадібності було виявлено 32 фразеологічних одиниці, боягузства – 28, хитрості – 22, брехливості та здатності до поширення пліток – 19, манірності – 18, хвалькуватості – 10. Можна зробити висновок, що ті риси характеру, які суспільство засуджує, найбільше представлені у фразеологізмах мови. Оскільки на позначення тих рис характеру, які цінуються у суспільстві, або тих, до яких суспільство відноситься нейтрально виявлено значно менше фразеологічних одиниць: на позначення рішучості – 9, схильності до ризику – 7, обережності – 4 та несміливості, сором'язливості – всього 3.

Четверте завдання дослідження передбачало окреслити можливості вивчення фразеологічних одиниць на уроках німецької мови у закладах загальної середньої освіти.

На сучасному етапі науковці та вчителі-практики значну увагу приділяють формуванню лінгвосоціокультурної компетентності здобувачів освіти, що передбачає також вивчення національно-культурної специфіки мовних одиниць. Тому вивчення фразеологізмів є важливою складовою для оволодіння іноземною мовою, адже це цілісні смислові структури, які формуються етносом впродовж століть та є своєрідним мовним багажем і скарбом національної культурної пам'яті. Крім того, фразеологія – це, насамперед, надзвичайно багатий лексичний матеріал. Вивчення фразеології відіграє важливу роль у формуванні мовленнєвих компетентностей здобувачів освіти, адже це допомагає їм розуміти та використовувати в мовленні фразеологічні звороти, які є невід'ємною частиною усного мовлення. Це розвиває їхні здібності до ефективного спілкування та взаєморозуміння.

З метою виявлення ефективності роботи із фразеологізмами німецької мови на уроці під час проходження виробничої переддипломної практики серед

здобувачів освіти 10-А класу Кам'янець-Подільського ліцею «Славутинка» Хмельницької обласної ради було проведено анкетування до і після їх використання на уроках німецької мови. Аналіз результатів анкетування дозволяє зробити висновок, що систематична робота із фразеологічними одиницями на уроках німецької мови сприяє їх успішному засвоєнню і є ефективною, оскільки лише після виконання декілької вправ, переважна більшість учнів засвоїла певну кількість запропонованих фразеологізмів та навели їх приклади в анкетах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія : Навч. посібник для філол. фак. ун-тів. 2-ге вид., допов. і перероб. Х. : Вища шк. Вид-во при ХДУ, 1988. 134 с.
2. Ажнюк Б. М. Національна фразеологія в іншомовному зіставленні. *Українська мова і література школі*. 1990. № 5. С. 82–87.
3. Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. К. : Наукова думка, 1989. 136 с.
4. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 134 с.
5. Альохіна Н. В. Формування майбутньої компетентності майбутніх фахівців. URL:
https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/4336/1/_doc%20%281%29.pdf
 (Дата звернення 28.09.2024 р.)
6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.
7. Баран Я., Зимомря М., Білоус О., Зимомря І. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Вінниця : Нова Книга, 2008. 256 с.
8. Баранник Д. Х. Фразеологія в усному монологічному мовленні. *Питання мовної культури*. К. : Наук. думка, 1968. Вип. 2. С. 34–38.
9. Білоноженко В. М. Питання тлумачення фразеологічних одиниць. *Культура слова*. К. : Наукова думка, 1984. № 26. С. 90–93.
10. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. К. : Рад. шк., 1959. 307 с.
11. Гамзюк М. В. Емотивність фразеологічної системи німецької мови (досвід дослідження в синхронії та діяхронії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.04. К., 2001. 31 с.

12. Гвоздяк О., Свида-Сусіденко Т. Вивчення фразеологізмів на заняттях німецької мови (ОІМ). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / Редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич, 2014. Вип. 9. С. 81-85.
13. Голубовська І. О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу (на матеріалі української, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2002. № 4–5. С. 40–47.
14. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.15. К., 2004. 38 с.
15. Грозян Н. Ф. Фразеологічна мікросистема «Поведінка людини» в українській мові (ідеографічний і аксіологічний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2003. 20 с.
16. Жлуктенко Ю. О., Бублик В. Н. Контрастивна лінгвістика. Проблеми і перспективи. *Мовознавство*. 1976. № 4. С. 3–15.
17. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови: підручник. К. : Вища шк., 1972. Ч. І. 403 с.
18. Забуранна О. В. Антропоцентризм фразеологічної семантики (на матеріалі фразеологічних одиниць української, перської, японської мов зі значенням відносного часу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15 «Загальне мовознавство». К., 2003. 18с.
19. Каракуця О. М. Фразеологізми української мови з компонентом «душа» (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 19 с.
20. Колесникова І.Є. Фразеологічна мікросистема «Риси характеру людини» в українській та англійській мовах (ідеографічний аспект): дис. канд. філол.

- наук: 10.02.17 / Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2010. 202 с.
21. Коломієць М. П. Фразеологічні синоніми : Навч. посібник. Дніпропетровськ : ДДУ, 1989. 68 с.
 22. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.
 23. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 352 с.
 24. Літвінова М. М. Семантичні властивості фразеологічних одиниць зі значенням рис характеру людини (на матеріалі німецької мови XIX – XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Х., 2004. 20 с.
 25. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості : Навч. посібник. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 240 с.
 26. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія. К. : МАУП, 2000. 256 с.
 27. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови : шляхи утворення та ідеографія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2004. 19 с.
 28. Ніжегородцева-Кириченко Л. О. Лексико-семантичне поле «Інтелектуальна діяльність» : досвід концептуального аналізу (на матеріалі іменників сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2000. 21с.
 29. Німецько-український фразеологічний словник: у 2-х т. Т.1 / Укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. К. : Рад. школа, 1981. 416 с.
 30. Німецько-український фразеологічний словник: у 2-х т. Т.2 / Укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. К. : Рад. школа, 1981. 382 с.
 31. Осовецька Л. С. Фразеологічний словник німецької мови. К. : Радянська школа, 1964. 715 с.

32. Павлюк О. О. Категоризація негативних моральних якостей людини у французькій мовній картині світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.05. К., 2003. — 20с.
33. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2020. 88 с. URL: <https://znayshov.com/FR/5696/125.pdf> (Дата звернення 22.09.2024 р.)
34. Потапова О. І. Когнітивно-семантичні аспекти метафоризованих лексико-фразеологічних номінацій неправди та обману в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Х., 2004. 20 с.
35. Потебня А. А. Из лекций по теории словесности : Басня. Пословица. Поговорка. 3-е изд. / под ред. В. И. Харциева со вступительными статьями акад. Д. И. Багалея, А. М. Финкеля и В. И. Харциева. Харьков : Государственное издательство Украины. 1930. 129 с.
36. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). НАН України, Ін-т української мови. Київ—Сімферополь, 1997. 272 с.
37. Прадід Ю.Ф. Значення фразеологізму та його тлумачення в словнику (на матеріалі іменникових фразеологізмів). С.: Еліньо, 2006. 156 с.
38. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка. К. : Вища школа, 1982. 215 с.
39. Савченко Л. В. Весільні обряди як джерело виникнення українських фразеологізмів семантичного ряду «одружитися». Учёные записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Симферополь, 2006. Том 19 (58). С. 177–181.
40. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : Монографія. К. – Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
41. Скрипник Л. Г. Основні аспекти дослідження лексики і фразеології української мови. *Мовознавство в Україні за п'ятдесят років*. К. : Наукова думка, 1967. С. 79-102.

42. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К. : Наукова думка, 1973. 279 с.
43. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. К., 1998. 324 с.
44. Тищенко О.В. Обрядова семантика у слов'янському мовному просторі. К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. 236 с.
45. Удовиченко Г. М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів. *Українська мова і література в школі*. К. : Вид-во «Рад. шк.», 1965. № 2. С. 20–24.
46. Ужченко В. Д, Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. К. : Освіта, 1998. 224 с.
47. Ужченко В. Д. Історико-лінгвістичний аспект формування української фразеології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 1994. 34 с.
48. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків : Основа, 1990. 197 с.
49. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник. К. : Знання, 2007. 494 с.
50. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. К. : Вид-во «Укр. енцикл.» імені М. П. Бажана, 2007. 856 с.
51. Фразеологічний словник української мови (в двох книгах) (укладачі В.М. Білоноженко, В.О. Винник, І.С. Гнатюк, В.Й. Горобець та ін.). К.: Наукова думка, 1999. 980 с.
52. Щербакова Н. В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Х., 2002. 18с.
53. Юрчук Л. А. Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української мови. *Мовознавство*. 1983. № 5. С. 23–32.
54. Allport J. W. *Personality. A Psychological interpretation*. London, 1937. 295 p.

55. Beyer H., Beyer A. Sprichwörterlexikon. 6.Aufl. Leipzig: Biographisches Institut, 1990. 712 S.
56. Burger H. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 4. Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co., 2010. 240 S.
57. Die Phraseologie in Raum und Zeit / Hrsg. von Harry Walter. Greifswald : Institut für Fremdsprachliche Philologien, Slawistik, 2012. 211 S.
58. Duden 11. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. 3., überarbeitete und aktualisierte Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 2008. 960 S.
59. Feilke H. Sprache als soziale Gestalt. Ausdruck, Prägung und die Ordnung der sprachlichen Typik. Frankfurt a. M., 1996. 363 S.
60. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen : Niemeyer, 1997. 229 S.
61. Földes C. *Deutsche Phraseologie: intra-und interlinguale Zugänge*. Heidelberg: Gross, 1996. 223 S.
62. Hallsteinsdóttir E. Aktuelle Forschungsfragen der deutschsprachigen Phraseodidaktik. *Linguistik online*. 2011. Bd. 47, № 3. S.3-31.
63. Harald B. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, 4., neu bearbeitete Auflage (Grundlagen der Germanistik 36). Berlin: Erich Schmidt, 2010. 239 S.
64. Herzoh A. *Idiomatische Redewendungen von A-Z: Ein Übungsbuch für Anfänger und Fortgeschrittene*. Klett Sprachen Verlag, 2013. 156 S.
65. Holzinger H. Cranberry Words or Phraseologically Bound Words? Answers from a Corpuslinguistic Perspective. *Revista de Filologia Alemana*. 2018. Vol. 26. P. 199-213.
66. Kühn P. *Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF*. *Fremdsprachen lehren und lernen*. Bd. 21. 1992. S. 169-189.
67. Muldner-Nieckowski P., Muldner-Nieckowski L. *Wprowadzenie do frazeologii*. URL: http://www.forum.frazeologia.pl/Wprowadzenie_do_frazeologii.pdf (Дата звернення 18.03.2024 р.)

68. Palm Ch. Phraseologie: Eine Einführung. 2. Aufl. Tübingen: Gunter Narr, 1997. 130 S.
69. PONS. Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der Redewendungen im Kontext. Hrsg. v. H. Schemann. Berlin / Boston: De Greyter, 2011. 176 S.
70. Schemann H. Deutsche Idiomatik: Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Komtext. Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/Boston, 2011.
71. Seidl J., McMordie W. English Idioms and how to use them. Oxford University Press, 1978. 268 p.
72. Ullmann K., Carlos A. L. Das A und O: Deutsche Redewendungen. 1.Aufl. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen, 2009. 1037 S.
73. Weh S. Phraseologie im Kontext. Ihre Bekanntheit und Ihr Verständnis, GRIN Verlag, 2009. 112 S.